

УДК 342.7

ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Віталій ЗАВГОРОДНІЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

In this scientific article are investigated the variants of influence legal positions of European Court on the legal acts of states-participants of European Convention about the protection of human rights and investigated the real order of taking into account of practice of European Court by parliament of Ukraine during an acceptance, making alteration and adding to the legal acts.

Key words: practice of European Court, measures of general character, legal acts, pilot decisions, legal positions of European Court, variants of influence decisions of European Court.

АНОТАЦІЯ

В статті висвітлюються особливості впливу правових позицій, які викладені в остаточних рішеннях Європейського Суду з прав людини, на законодавство держав-учасників Конвенції, досліджується існуючий порядок врахування практики Європейського Суду парламентом України при прийнятті, внесенні змін і доповнень до нормативно-правових актів.

Ключові слова: практика Європейського Суду, заходи загального характеру, законодавство, пілотні рішення, правові позиції Європейського Суду, варіанти впливу рішень Європейського Суду.

Постановка проблеми. Внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування є першим визначенням у ст. 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»[1] заходом загального характеру, що спрямований на усунення зазначеної в рішенні Суду системної проблеми та її першопричини.

На думку вчених, рішення Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) здійснюють все більший вплив на національні правові системи європейських держав. За період існування Страсбурзького контрольного механізму держави – учасники Конвенції вживали заходи загального характеру, вносячи за підсумками розгляду скарг в Європейському Суді з прав людини відповідні корективи у своє законодавство [2, с. 65]. Наприклад, відповідно до рішень Європейського Суду з прав людини, в Австрії був змінений кримінально-процесуальний кодекс; у Бельгії були внесені поправки до кримінального кодексу та в законодавство про бродяжництво; у Німеччині були змінені положення кримінально-процесуального кодексу, що стосуються досудового тримання під вартою, вжиті різні заходи щодо прискорення розгляду кримінальних і цивільних справ і юридично визнана зміна статі; у Нідерландах були внесені зміни до кодексу про військові злочини і в законодавство про тримання під вартою осіб, що страждають на психічні захворювання; в Ірландії спрощена процедура судового розгляду і створені системи цивільно-правової допомоги і консультацій; в Італії був введений в дію новий кримінально-процесуальний кодекс, згідно з яким був змінений закон, що визначає порядок утримання під вартою підслідних; у Швеції прийнято законодавство, що регулює видачу дозволів на будівництво, і введений порядок судового перегляду рішень уряду; Швейцарія внесла зміни до кодексу про військові злочини і повністю переглянула організацію судової системи і процедуру кримінального правосуддя стосовно федеральної армії, а також кримінальний кодекс в частині, що стосується позбавлення волі у виправних центрах; у Сполученому Королівстві змінені закони в таких сферах, як свобода інформації, захист особистого життя, тюремні правила, законодав-

ство про психіатричну допомогу і виплату компенсації за несправедливе правосуддя на адміністративному рівні [3, с. 13–14].

Щодо України, то в нашій державі ще не сформувався дієвий механізм імплементації парламентом України правових позицій, викладених Європейським Судом у своїх рішеннях, які визначені національним законодавством як джерело права. Тому на сьогодні актуальним залишається питання щодо з'ясування існуючого порядку врахування позицій Європейського Суду в законодавстві України та пошук можливих шляхів щодо його удосконалення.

Актуальність теми. Питання щодо значення та впливу рішень Європейського Суду з прав людини на держави-учасники Конвенції розглядали у своїх працях такі сучасні українські правознавці, як К. Андріанов, А. Беніцький, С. Бурма, В. Буткевич, В. Костицький, М. Мазур, В. Маляренко, П. Рабінович, О. Соловійов та інші, а також зарубіжні фахівці, серед яких В. Абдрашитова, Є. Алісієвич, Ю. Берестнев, О. Девятова, П. Лаптев, М. Де Сальвіа, І. Метлова, О. Тіунов, В. Туманов та інші. Однак питання щодо особливостей впливу практики Європейського Суду з прав людини на національне законодавство потребують подальшого наукового аналізу і дослідження.

Таким чином, **метою статті** є дослідження існуючої практики Верховної Ради України щодо внесення змін і доповнень до законодавства за результатами прийнятих остаточних рішень Європейського Суду з прав людини та визначення шляхів удосконалення діяльності парламенту в цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що останнім часом вчені наголошують на зростаючій ролі міжнародних судів у законотворчому процесі і правозастосовній практиці, на поступках держав частиною свого суверенітету на користь універсальних або регіональних міжнародних організацій (міжнародних судових органів зокрема). Міжнародним судовим інстанціям на сучасному етапі належить одна з провідних ролей у врегулюванні тих глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі. Міжнародним судам належить головна роль в глобалізації правового простору. Можна з

упевненістю сказати, що процес глобалізації правового простору є незворотним і вже відбувся [4].

Разом з цим, на думку Л. Коритко та В. Юрчишина, застосовуючи аналогію та визнаючи той чи інший правовий акт неконституційним і тим самим скасовуючи його, Конституційний Суд України та Європейський суд з прав людини виконують функцію негативних правотворців, в той час як законодавець займається позитивною правотворчістю [5]. На наш погляд, це дуже дискусійна позиція, зважаючи на повноваження обох зазначених судів. І в цьому аспекті слід підтримати позицію В.В. Комарова, який зазначає, що рішення ЄСПЛ з точки зору їх впливу на судову практику та правової дії в правовій системі можуть розглядатися за певною аналогією з рішеннями Конституційного Суду України. Разом із тим між ними є певні суттєві відмінності, які визначаються різними статусами цих судів. Якщо ЄСПЛ вирішує питання застосування конвенційних норм і не здійснює судового нормоконтролю за національним законодавством, функція Конституційного Суду як раз і полягає в нормоконтролі в національній правовій системі [6, с. 31–32].

Як відомо з практики Європейського Суду, його рішенням властивий принцип декларативності, тобто він залишає на розсуд держави обрання засобів, які будуть використані нею для виконання своїх зобов'язань, що вказує на субсидіарність конвенційного механізму захисту прав людини. Ф. Ліч виділяє такі характеристики цієї особливості: 1) Суд оголошує, що Конвенція була порушена, а також може призначити справедливую компенсацію; 2) Суд не віднімає рішення національних органів влади або судів; 3) Суд не опротестовує внутрішнє законодавство і не вимагає, щоб держава змінила своє законодавство або вжила інших конкретних заходів у рамках національної правової системи. Разом з цим Ф. Ліч зазначає, що у частині рішень ЄСПЛ може «піти далі деклараторного відшкодування», наприклад, у справах про звільнення незаконно затриманої особи. Ці виключення цілком обґрунтовані і не обмежують принцип субсидіарності [7, с. 145–149]. Такі рішення Європейський Суд визначає як «пілотні».

Згідно з правовою позицією ЄСПЛ з метою сприяння ефективному виконанню своїх остаточних рішень в цьому контексті Європейський суд може використати процедуру пілотного рішення, що дозволяє йому прямо вказати в рішенні на існування структурних проблем, які становлять основу порушень, і зазначити конкретні заходи або дії, які слід здійснити державі-відповідачу для їх усунення [8].

Так, у п. 53 справи «Волохи проти України» (2 листопада 2006 р.) Суд зауважує, що у цій справі перегляд постанови про накладення арешту на кореспонденцію відповідно до ст. 187 Кримінально-процесуального кодексу було передбачено ще на початковій стадії, коли арешт та виїмка кореспонденції були санкціоновані. Проте відповідне законодавство не передбачало жодного проміжного перегляду постанови у розумні проміжки часу або будь-яких строків для такого втручання. Також законодавство не передбачало додаткового залучення судових органів для нагляду за діяльністю правоохоронних органів при здійсненні останніми повноважень, які розглядаються у цій справі. У результаті постанови про накладення арешту на кореспонденцію заявника залишалася чинною протягом більш ніж одного року після закриття кримінальної справи відносно їх родича, п. В., і національні суди жодним чином не відреагували на цей факт.

Таким чином, Суд дійшов висновку, що це втручання не може розглядатися як таке, що було здійснене «згідно з законом», оскільки законодавство України не визначає з достатньою чіткістю межі та умови здійснення органами влади своїх дискреційних повноважень у сфері, про

яку йдеться, та не передбачає достатніх гарантій захисту від свавілля при застосуванні таких заходів спостереження. Таким чином, у цій справі відбулося порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з арештом кореспонденції заявників [9].

Зазначені зауваження ЄСПЛ певним чином були враховані законодавцем при прийнятті нового Кримінального процесуального кодексу в 2012 р., а саме в ст. ст. 261 та 262, однак питання щодо гарантій при застосуванні заходів спостереження в повній мірі так і не були вирішені.

У справі «Гурепка проти України» (6 вересня 2005 р.) Судом зазначається, що у деяких країнах від особи, щодо якої винесено рішення про адміністративне правопорушення та яка бажає оскаржити це рішення, іноді вимагається отримати дозвіл на це. Однак будь-які обмеження, що містяться у національному законодавстві стосовно права на перегляд, мають, за аналогією з правом доступу до суду, висвітленому у п. 1 ст. 6 Конвенції, переслідувати законну мету та не порушувати цього права. Суд також наголошує, що для того, щоб бути ефективним, засіб захисту має бути незалежним від будь-якої дискреційної дії державних органів та має бути доступним для тих, кого він стосується. Суд дослідив процедуру перегляду рішень, передбачену Кодексом України про адміністративні правопорушення. Вона може бути ініційована лише прокурором або за рішенням голови суду вищої інстанції. Враховуючи, що ця процедура не могла бути здійснена стороною провадження та не залежала від його або її волі та аргументів, Суд вважає, що така процедура не була достатньо ефективним засобом захисту для цілей Конвенції [10].

Така правова позиція Суду не залишилася без уваги законодавчого органу, і Законом України від 24 вересня 2008 р. було запроваджено другий рівень юрисдикції у справах про адміністративні правопорушення, а саме внесено зміни до ч. 2 ст. 287 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

До пілотних рішень можна також віднести і рішення ЄСПЛ «Веренцов проти України» (11 квітня 2013 р.), в якому Суд відзначає, що, як загалом визнано, постанови Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР» стосується тимчасового застосування законодавства Радянського Союзу, і досі парламентом України не було введено в дію жодного закону, який би регулював порядок проведення мирних демонстрацій, хоча ст. ст. 39 та 92 Конституції чітко вимагають того, щоб такий порядок було встановлено законом, тобто актом парламенту України. Хоча Суд погоджується з тим, що державі може знадобитися певний час для прийняття законодавчих актів протягом перехідного періоду, він не може погодитися з тим, що затримка у понад двадцять років є виправданою, особливо коли йдеться про таке фундаментальне право, як свобода мирних зібрань. Таким чином, Суд доходить висновку, що втручання у право заявника на свободу мирних зібрань не було встановлено законом [11].

Суд не вбачає жодних підстав для відходу від цих висновків й у справі «Шмушкович проти України» (14 листопада 2013 р.), оскільки вона стосується тієї самої нормативно-правової бази, а сторона заявляла доводи, схожі на доводи у вищезазначеній справі «Веренцов проти України». Дійшовши висновку, що втручання у право заявника на свободу мирних зібрань не передбачалося законом, Суду не потрібно з'ясувати, чи було виконано інші дві вимоги (легітимна ціль та необхідність втручання), визначені п. 2 ст. 11 Конвенції. Відповідно, відбулося порушення ст. 11 Конвенції.

Таким чином, Європейський Суд з прав людини прямо вказує парламенту України на необхідність прийняття відповідного закону.

Зважаючи на правові позиції Європейського Суду, у парламенті України було зареєстровано проект Закону України «Про свободу мирних зібрань» (реєстр. № 2508а від 04.07.2013 р.) [12], ініціаторами якого були народні депутати, однак 27.11.2014 р. цей проект було відкликано, що вказує на перенесення на невизначений строк усунення цієї законодавчої прогалини.

Однак слід зазначити, що рішення ЄСПЛ у вищеведених справах були піддані певній критиці в окремій думці Станіслава Шевчука, який був суддею *ad hoc* у справі «Шмушкович проти України». На його думку, Суд мав би зупинитися на тому етапі, коли він встановив, що порушення права заявника на свободу мирних зібрань не було передбачено законом, а не робити за національний законодавчий орган політичний вибір щодо необхідності спеціального закону про мирні зібрання, що не є належним виконанням судової функції Суду.

Якщо Суд вирішує зайняти місце національних органів при виборі відповідної політики, то це має бути крайнім засобом, обґрунтованим переконливими підставами. Такий підхід походить із допоміжного та субсидіарного характеру ролі Суду в захисті прав і свобод, гарантованих Європейською Конвенцією з прав людини. Бо саме національна правова система з допомогою своїх політичних, адміністративних та судових органів несе основну відповідальність у цій сфері. Ця субсидіарність та комплементарність ролі Суду походять не лише з чітко сформульованих положень Конвенції, пов'язаних із вичерпанням усіх національних ефективних засобів юридичного захисту, але також із практики Суду. Це служить гарантією від перетворення Суду на верховну судову установу четвертої інстанції по всій Європі, як висловився з цього приводу професор Лоренс Р. Хелфер (Laurence R. Helfer).

Тоді як перегляд суті національного законодавства та пропонування заходів, необхідних для виправлення деяких проблем, що залишаються, у деяких випадках можуть бути важливими та неминучими, такий перегляд має проводитися з найвищим рівнем прискіпливості, тому що його здійснення впливатиме на численні питання національної правової політики та демократичного процесу, а тому має бути належним чином обґрунтованим вагомими причинами, що включають в себе характер конвенційного права, про яке йдеться; його важливість для належного функціонування демократичних інституцій держави-відповідача; системний характер проблем, що призводять до надходження повторюваних справ до Суду; неспроможність національних органів залагодити проблеми, що стає очевидним з матеріалів справи; серйозність порушень, на які скаржаться, та явна загроза демократичному суспільству в цій державі. Таким чином, належне застосування абстрактного перегляду залежатиме від важливості, що приділяється кожному з цих факторів [13].

Разом з цим, можна навести приклади невиконання нашої державою пілотних рішень ЄСПЛ. Так, з позиції В. Цюкало, Україна не зробила конкретних кроків для виконання пілотного рішення Суду «Іванов проти України». Розгляд подібних заяв було призупинено Судом на певний час, а потім поновлено через відсутність конкретних заходів на національному рівні. Був прийнятий Закон України «Про гарантії виконання державою судових рішень», який набув чинності 1 січня 2013 р. Для повного вирішення проблеми до нього потрібно внести доповнення, яким передбачаються виплати за тими рішеннями національних судів, за якими направлені скарги до ЄСПЛ [14, с. 18].

На чинне національне законодавство вплинула і практика Європейського Суду щодо розгляду скарг на умови перебування людей в слідчих ізоляторах України. Зокрема, у справі «Беляєв та Дігтяр проти України» у 2012 р. суд визнав, що не може виключати, що твердження заявників щодо неадекватності систем освітлення, опалення та водопостачання, незадовільного забезпечення одягом та постільною білизною, а також невідповідних санітарних умов ґрунтувалися на дійсних обставинах їхнього тримання під вартою. Ці твердження узгоджуються з цілою низкою справ проти України, в яких порушуються питання умов тримання під вартою в українських установах попереднього ув'язнення (наприклад, рішення у справах «Невмержицький проти України» 2005 р.; «Двоїних проти України» 2006 р.; «Яковенко проти України» 2007 р.; «Маленко проти України»; «Коктиш проти України»; «Віслогузов проти України» 2010 р.; «Похлебін проти України»; «Знайкін проти України») [15].

5 листопада 2015 р. народні депутати України, серед яких Н. Савченко, зареєстрували у Верховній Раді України законопроект № 3413 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання)». І вже 26 листопада 2015 р. було прийнято закон, який змінив ч. 5 ст. 75 Кримінального кодексу України, що визначає порядок зарахування строку тримання під вартою до винесення судового вироку до строку відбування покарання. Згідно зі змінами один день тримання під вартою зараховується як два дні позбавлення волі [16].

Внесення подібних змін до законодавства загалом не вирішує системних проблем пенітенціарних установ щодо покращення умов утримання осіб, однак є суттєвим кроком на шляху до недопущення тривалих порушень прав і свобод людини. Тому рішення ЄСПЛ, які вказують на системну проблему, можна віднести до «сигнальних».

Рішення Європейського Суду щодо розгляду постійно зростаючої кількості скарг проти України зумовили включення парламентом України до новоприйнятих нормативно-правових актів відповідних норм, які зобов'язують органи публічної влади враховувати практику Суду. Так, у новоприйнятому у 2012 р. Кримінальному процесуальному Кодексі в ч. 2 ст. 8 зазначається, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Відповідно в ч. 5 ст. 9 визначено, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [17].

У ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [18].

Європейський Суд з прав людини розкриває зміст принципу верховенства права через формулювання вимог, які він виводить з цього принципу. Однією з таких вимог є вимога про якість закону. Під законом тут розуміється положення нормативно-правового акта. По-перше, закон повинен бути доступним особі, тобто містити зрозумілі й чіткі формулювання, які б давали можливість особі самостійно або з відповідною консультацією регулювати свою поведінку. По-друге, він має бути передбачуваним, тобто таким, щоб особа могла передбачити наслідки його застосування. По-третє, закон повинен відповідати всім іншим вимогам верховенства права, зокрема він з достатньою чіткістю має встановлювати межі дискреційних повноважень, наданих суб'єктам владних повноважень,

та спосіб їх здійснення. Це необхідно, щоб особа була захищеною від свавілля суб'єктів владних повноважень (п. 27 рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Круслен проти Франції» від 24 квітня 1990 р.) [19].

Рішення з подібними правовими позиціями можна віднести до категорії «орієнтуючі», оскільки вони визначають стандарти, яким повинні відповідати національні правові акти або практика їх застосування.

В історії діяльності парламенту є випадки прийняття окремого закону, застосування норм якого неможливе без урахування практики ЄСПЛ щодо України. Яскравим прикладом цього є Закон України «Про реабілітацію осіб на виконання рішень Європейського суду з прав людини», що був прийнятий у 2014 р. Відповідно до його норм реабілітації підлягають ті особи, за скаргами яких проти України Європейський суд з прав людини встановив порушення ст. 18 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Дія цього Закону поширюється на осіб, які були засуджені судом в період з 1 лютого 2010 р. до 1 березня 2014 р. [20]. Таким чином, парламент, враховуючи правові позиції Суду, приймає новий нормативно-правовий акт, застосування норм якого можливе лише за умови існування рішення Суду проти України, що є частиною його практики.

Активну участь у процесах щодо приведення законодавства до стандартів та правових позицій, які висловлені в остаточних рішеннях Суду, здійснює Урядовий уповноважений у справах Європейського Суду з прав людини. Так, згідно зі Щорічним звітом про результати діяльності у 2015 р. до Апарату Верховної Ради України вносилися відповідні пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів. Разом з цим було здійснено юридичну експертизу 3278 нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів на їх відповідність положенням Конвенції та протоколів до неї, а також практиці Європейського Суду [21].

З метою вдосконалення діяльності щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні Президентом України видано Указ «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25.08.2015 р. № 501/2015. Стратегія зосереджена на вирішенні основних системних проблем у сфері захисту прав і свобод людини з урахуванням досвіду Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, а також практики Європейського суду з прав людини [22].

У 2015 році Кабінетом Міністрів України затверджено План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., в якому передбачається розробка низки законопроектів з урахуванням практики Європейського Суду, а саме: про внесення змін до законодавчих актів з метою створення компенсаційних механізмів для потерпілих осіб щодо відшкодування шкоди за тривале та неефективне розслідування випадків смерті; створення незалежного органу, виключною компетенцією якого буде розслідування випадків жорстокого поводження та інших випадків неналежного поводження з боку працівників правоохоронних органів; про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо скасування строків давності розслідувань злочинів, складовою яких є катування та/або жорстоке поводження; про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо початку досудового розслідування та внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань на підставі рішення Європейського Суду з прав людини, у якому констатовано порушення процесуальних аспектів ст. ст. 2 чи 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у зв'язку з проведенням неефективного

розслідування випадків смерті чи катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання; про внесення змін до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» в частині створення та запровадження інституту «інформаторів» (whistleblowers) щодо неналежного поводження в установах Державної кримінально-виконавчої служби; про внесення змін до Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо надання доступу до установ попереднього ув'язнення представникам громадськості та іншим незалежним суб'єктам; внесення змін Кримінального процесуального кодексу України щодо гарантування права осіб, до яких застосовано запобіжний захід у вигляді взяття під варту, бути звільненим у зв'язку зі станом здоров'я в порядку встановленого для засуджених; з питань регулювання порядку виконання рішень Європейського Суду з прав людини тощо [23].

Анонсування зазначених нормативно-правових актів у цьому випадку є декларацією з боку держави, і їх прийняття залежить від трьох суб'єктів, одним з яких є Уряд як суб'єкт законодавчої ініціативи, іншим – парламент, що має їх прийняти більшістю від конституційного складу, та Президент України, що може як підписати, так і накласти вето на прийнятий закон.

Висновки. Таким чином, вплив практики Європейського Суду з прав людини на законодавчу діяльність парламенту України є різним і залежить від характеру сформульованих правових позицій, викладених в остаточних рішеннях Суду. Можна виокремити декілька варіантів такого впливу, а саме: а) суб'єкти законодавчої ініціативи офіційно декларують намагання врахувати правові позиції ЄСПЛ в конкретні строки через розробку законопроекту та подання його на розгляд парламенту; б) парламент точно відтворює правову позицію Європейського Суду при внесенні змін до нормативно-правового акта (Кодексу, Закону); в) законодавець частково враховує правову позицію Суду та вносить зміни до нормативно-правового акта, не змінюючи його загальної концепції; г) враховуючи правову позицію Суду, парламент приймає новий нормативно-правовий акт.

Враховуючи рекомендації ПАРЕ 2012 р. про виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи щодо невідкладного прийняття парламентом законів про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права особи на перегляд судових рішень, про гарантії держави щодо виконання судових рішень, про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини, а також необхідності здійснення реформ національного законодавства в аспекті опрацювання положень Резолюції ПАРЕ 2012 р. «Функціонування демократичних інститутів в Україні» [24], на наш погляд, відповідні комітети парламенту як основні його робочі органи не повинні чекати на чергові пілотні рішення щодо України, а мають своєчасно реагувати на проблемні аспекти законодавства, на які вказує ЄСПЛ в мотивувальній частині свого рішення.

У цьому аспекті необхідно підтримати позицію Д. Третьякова, який зазначає, що, вочевидь, потрібно зміцнювати відповідне наукове забезпечення та контроль за законопроектною роботою, має бути швидке та ефективне реагування на загальні заходи щодо виконання вже прийнятих проти України рішень Європейського суду з прав людини, якщо такі заходи потребують законодавчих змін, а також необхідно превентивно вдосконалювати законодавство з метою уникнення можливих порушень [25].

Список використаної літератури:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від

- 23.02.2006 р. № 3477-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст.260.
2. Берестнев Ю. Влияние практики Европейского Суда по правам человека на реформирование национальных правовых систем / Ю. Берестнев // Российская юстиция. – 2001. – № 12. – С. 62–69.
3. Права человека: постоянная задача Совета Европы / под ред. Л. Архиповой. – М. : Права человека, 1996. – 128 с.
4. Волосяк П. Влияние решений международных судебных органов на национальные правовые системы государств / П. Волосяк // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://docviewer.yandex.ua/source?id=310h-csrf06vppq12ab1q6er5gi0bjcnqhuozt77ltdfi6dckm6mp6c50gkheollobw9x15m6rh6f8p5au59lw9ods7wvthrb9vjv&ts=157bd1dad38&token=a275Dlgt-OpEFfVr%2F4MpeQ%3D%3D&name=69.pdf&uid=43483355>.
5. Коритко Л., Юрчишин В. Вплив «негативної» правотворчості Європейського Суду з прав людини та Конституційного Суду України на трудове законодавство / Л. Коритко, В. Юрчишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pjuv.at.ua/vypusk2/Visnyk_2012_2/Korytko_L-Yurchyshyn_V.pdf.
6. Комаров В. Рішення Європейського Суду з прав людини та Конституційного Суду України: проблема конкуренції / В. Комаров // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – С. 420.
7. Обращение в Европейский Суд по правам человека / Под общ. ред. Ф. Лича. – М. : МОО ПЦ «Мемориал», 2006. – С. 145–149.
8. Дело «Бурдов против России» (Жалоба № 33509/04): Постановление Европейского Суда по правам человека от 15 января 2009 г. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://european-court.ru/citatnik/burdov-protiv-rossii-n-2-postanovlenie-evropejskogo-suda>.
9. Справа «Волохи проти України» (Заява № 23543/02): Рішення Європейського суду з прав людини від 02.11.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_138.
10. Справа «Гурепка проти України» (Заява № 61406/00): рішення Європейського суду з прав людини від 06.09.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_437.
11. Справа «Веренцов проти України» (Заява № 20372/11): рішення Європейського Суду з прав людини від 11.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_945.
12. Проект Закону про свободу мирних зібрань № 2508а від 04.07.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47751.
13. Окрема думка Станіслава Шевчука (судді ad hoc) у справі «Шмушкович проти України» від 14 листопада 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_990/print1443628221844618.
14. Цюкало В. Окремі аспекти діяльності Європейського Суду з прав людини щодо формування європейської системи захисту прав людини / В. Цюкало // Права людини і громадянина. – 2014. – № 1(6). – С. 14–20.
15. Справа «Беляєв та Дігтяр проти України» (Заяви №№ 16984/04 та 9947/05): Рішення Європейського Суду з прав людини від 16.05.2012 р. / Рада Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_938.
16. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання: Закон України від 26.11.2015 р. № 838-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 2. – Ст. 18.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
18. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.
19. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / О. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Панченко, В. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. Пасенюка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.
20. Про реабілітацію осіб на виконання рішень Європейського суду з прав людини: Закон України від 28.02.2014 р. № 839-VII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 12. – Ст. 194.
21. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського Суду з прав людини у 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://just.ks.ua/files/2016/03/Dodatok-Zvit-Uryadovogo-upovnovazhenogo-u-spravah-YEvropeyskogo-sudu-z-pravlyudini-za-2015-rik.pdf>.
22. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#n15>.
23. План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/file/text/42/f451893n18.pdf>.
24. Звіт за результатами роботи Постійної делегації Верховної Ради України у Парламентській асамблеї Ради Європи під час Другої частини сесії ПАРС 2012 р., м. Страсбург, 23–27 квітня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/1624_zvit_23-27_apr.htm.
25. Третьяков Д. Застосування практики Європейського суду / Д. Третьяков // Віче. – №5. – 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/570/>.